

BIBLIOTEKA ŽMONĖMS

50 Lietuvos aklyjų bibliotekos metų

Arti manes
dalijasi patirtimi
su kitomis **24 / 7**

BIBLIOTEKOMIS
platus aptarnavimo tinklas

LAB virtuali
biblioteka
Leidžia

MANO BIBLIOTEKA veikti ir
tobulėti
Mokytis ir studijuoti

**Lietuvos aklyjų
biblioteka**

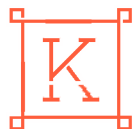
BIBLIOTEKA ŽMONĖMS

50 Lietuvos aklyjų bibliotekos metų

Vilnius, 2015

UDK 026(474.5)(091)
Bi-55

Leidinio leidybą rėmė Lietuvos kultūros taryba

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

ISBN 978-609-00-3257-2

© Lietuvos aklųjų biblioteka, 2015
© VšĮ „Sorre“, 2015

TURINYS

Daugiau negu biblioteka _____	5
Mūsų skaitytojai – gali!	7
Nuo mažų bibliotekėlių iki visą Lietuvą aprėpiančio tinklo	22
Nuo rankraštinių knygų iki skaitmeninių leidinių ir paslaugų	29
Nuo pirmųjų bendruomenės telkimo pastangų iki bendruomenės centro	37
Bibliotekos vadovai	43
Valentinas Vytautas Toločka	43
Stasys Stasiulis	44
Jadvyga Zinaida Kuolienė	45
Rasa Januševičienė	46
50 svarbiausių įvykių per 50 metų	47
Summary	50
Šaltiniai ir literatūra	52

DAUGIAU NEGU BIBLIOTEKA

Jokia biblioteka negalėtų egzistuoti be skaitytojų. Jei kalbame apie Lietuvos aklųjų biblioteką (LAB), mininčią savo veiklos 50-metį, turime žinoti, kad jos ir skaitytojų ryšiai – ypatingi. Pati biblioteka radosi iš regos negalią turinčių žmonių didelio noro skaityti, sužinoti, mokytis. Kol bibliotekos dar nebuvo, patys žmonės, negalintys skaityti visiems prieinamų leidinių, vienijosi į būrelius tam, kad, diktuojuoju reginčiam žmogui, Brailio raštu perrašintų knygas.

Kol skirtinguose miestuose veikusios nedidukės akliesiems skirtos bibliotekėlės dar nebuvo sujungtos į sistemą, patys aklieji rūpinosi garso įrašų studijos įkūrimu Vilniuje. Tam, kad užsienio šalių pavyzdžiu ir Lietuvoje būtų pradėtos leisti knygos, balsu prabylančios nematančiam skaitytojui.

Stiprios aklųjų bibliotekos sukūrimo idėja – sujungti aklųjų bibliotekas į centralizuotą sistemą, į tinklą su centru Vilniuje ir filialais didžiuosiuose miestuose – kilo neregiam Antanui Jonynui ir Valentinui Vytautui Toločkai.

Taigi, LAB, sukurta pačių aklųjų, jau 50 metų yra šių žmonių bendrakeleivė, draugė, padėjėja ir patarėja. Bet galėtume pasakyti ir atvirkščiai – regos negalią turintys žmonės visą laiką buvo kartu su biblioteka ir bibliotekoje. Jie buvo ir yra geriausi mūsų draugai ir reiklūs skaitytojai.

Šioje bibliotekoje kaupiamos knygos ir kiti leidiniai, kurių neįmanoma nusipirkti. Visų formatų akliesiems skirtus leidinius leidžia pati Lietuvos aklųjų biblioteka. Gražūs ir taurūs bibliotekos tikslai įkvepia ir visuomenę prisidėti, kad akliesiems skirtų knygų būtų kuo daugiau. Tam skirta savanorystės programa „Tapk diktoriumi savanoriu“.

LAB yra moderni ir veržli, pritaikyta ir prieinama savo skaitytojams tiek realioje, tiek virtualioje erdvėje. Bibliotekos sukurta Elektroninių leidinių valdymo informacinė sistema tampa vis populiareesnė ir patogesnė skaitymo sutrikimų turintiems skaitytojams.

LAB realioji erdvė visada kėlė namų jaukumo ir šilumos įspūdį. Biblioteka yra ir buvo ta vieta, kur neregys skaitytojas jaučiasi komfortiškai, nes visa aplinka – jam pritaikyta ir pažįstama, o darbuotojai kompetentingi, paslaugūs ir malonūs. Ne vienas skaitytojas teigia, kad būtent biblioteka ir jos leidiniai padėjo jam nenugrimzti į depresiją, neužsidaryti savanoriškoje tremtyje tarp keturių sienų. Kai kuriems biblioteka tapo atspirties tašku kurti ir tobulėti.

50 metų – tai brandus amžius, kuris leidžia iš šiandienos perspektyvos pasidžiaugti nuveiktais darbais ir naujai įsivertinti. Šiuo leidiniu siekiame per 50 metų trukusio kelio prizmę atskleisti Lietuvos aklųjų bibliotekos esmę. Kviečiame pažinti mūsų Biblioteką ir jos Skaitytoją!

Lietuvos aklųjų bibliotekos direktorė dr. Rasa Januševičienė

MŪSŲ SKAITYTOJAI – GALI!

Šiuolaikinės bibliotekos sau kelia tokius pagrindinius tikslus: skatinti bendruomenių veiklą ir kūrybiškumą, atverti savo skaitytojams galimybes kurti, dalytis idėjomis, pažinti, užmegzti ir palaikyti ryšius su kitais. Tam skirtos eksperimentavimui, mokymuisi ir bendravimui pritaikytos bibliotekų erdvės; kvalifikuoti specialistai, pasiruošę padėti rasti reikiamą informaciją, suteikti gebėjimus efektyviai naršyti ir vertinti interneto turinį, įgyti kitokių informacijos kompetencijų; bibliotekose sukaupti informacijos ištekliai. Pasaulio bibliotekos deklaruoja atvirumo, demokratiškumo, lygių galimybių ir prieinamumo principus. Lietuvos aklyjų bibliotekos **misija – sudaryti savo vartotojams galimybes mokytis, dirbti, kurti, spręsti gyvenimo problemas, įvairiapusiškai tobulėti, integruotis į plačiąją visuomenę.**

Skaitymo negalia lemia naudojimosi informacija sunkumus, kai asmuo negali naudotis vaizdine informacija ar tekstu taip, kaip paprastai pateikiama spausdintiniuose informacijos šaltiniuose, o šiandien – ir internete. Pasitelkiant šiuolaikines technologijas, pritaikant informaciją ir aplinką tokių žmonių poreikiams, jiems atsiveria galimybės siekti karjeros, spręsti gyvenimo problemas, mokytis, dirbti, bendrauti su kitais žmonėmis. Nemažai veiklių ir garsių Lietuvos žmonių yra Lietuvos aklyjų bibliotekos skaitytojai. Todėl tikime, kad MŪSŲ SKAITYTOJAI GALI pasiekti daug. Lietuvos aklyjų biblioteka – **tai kūrybingų ir nuolat tobulėjančių žmonių komanda.** Turintieji regos negalią niekuo nesiskiria iš kitų, jie aktyviai gyvena, mokosi ir siekia savo tikslų. Kartu su mūsų vartotojais stengiamės sukurti tokią aplinką ir paslaugas, kurios suteiktų GALių mūsų skaitytojams siekti savo svajonių!

Kas yra mūsų skaitytojai?

Skaitymo negalia – tai bendrinė sąvoka, kuri apima dėl įvairių aplinkybių ar priežasčių atsirandančius apribojimus ir sunkumus naudojant, suvokiant, ap-

dorojant bei suprantant įprasto pavidalo ir turinio leidinius, juose esantį tekstą ir vaizdinę informaciją. Tai regos negalia, disleksija, įvairių ligų ir traumų sukelti fiziniai negalavimai.

Didžiausia mūsų skaitytojų grupė – regos negalią turintys žmonės. Pasaulinės aklųjų sąjungos duomenimis, 285 milijonai žmonių pasaulyje turi **regos negalią**, o 39 milijonai – akli (World Blind Union). Regos susilpnėjimą arba praradimą lemia ligos, pavyzdžiui, katarakta, diabetas, insultas, įvairios kitos akių ligos ir traumos. Neretai regos negalią sukeliantys negalavimai prasideda brandžiam amžiuje. Anot Pasaulinės sveikatos organizacijos, jau 2010 m. daugiau kaip pusė regos sutrikimų turinčių gyventojų buvo vyresni nei 50 metų žmonės (World Health Organization, 2012). Lietuvoje nėra tikslių duomenų, kiek yra regos negalią turinčių žmonių. 2015 m. didžiausioje šalyje regos sutrikimų turinčius asmenis vienijančioje organizacijoje – Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungoje – buvo 6 375 nariai. Tikėtina, kad aklųjų ir silpnaregių asmenų skaičius yra didesnis, nes Neįgaliųjų reikalų departamento duomenimis, Lietuvoje kasmet apie 200–300 žmonių netenka regėjimo (Dėl nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos, 2012).

UŽSIENYJE

Amerikiečių atletas ir publicistas **Erikas Weihenmayeris** yra vienintelis pasaulyje aklasis, kuriam pavyko pasiekti Everesto viršūnę.

Mums visiems puikiai žinomas, daugybę muzikinių apdovanojimų nuskynęs aklasis dainininkas ir kompozitorius **Rėjus Čarlzas**.

Mokslinio eksperimento metu praradusiam regėjimą švedų tyrinėtojai **Nilsui Gustafui Dalénui** aklumas nesutrukė pasiekti įspūdingų rezultatų ir gauti Nobelio premiją už fizikos tyrinėjimus.

Kita priežastis, dėl kurios patiriami sunkumai skaitant, yra **disleksija**. Ji susijusi su apribojimais atpažįstant, suvokiant, tariant raides ir žodžius (Definition of dyslexia, 2016). Tokie sunkumai visiškai nėra susiję su intelektiniais žmogaus gebėjimais. Tarptautinės pelno nesiekiančios organizacijos *Dyslexia International* vertinimu, disleksija pasireiškia vienam iš dešimties pasaulio gyventojų, todėl tokių asmenų skaičius gali sudaryti apie 700 milijonų žmonių (Dyslexia International, 2014).

Skaityti įprasto formato tekstą ir leidinius gali trukdyti **fizinė negalia**. Ji pasireiškia sunkumais laikant leidinį, verčiant puslapius, atliekant kitus veiksmus. Tokie sunkumai atsiranda dėl motorikos pažeidimų, kurių priežastis – traumos, lėtinės ir kitos ligos. Dėl medicinos pažangos ir gerėjančios gyvenimo kokybės vidutinė žmogaus gyvenimo trukmė ilgėja. Šiuo metu visame pasaulyje stebima visuomenės senėjimo tendencija. Jungtinių tautų ateities prognozių duomenimis, 2050 m. vyresni nei 60 metų žmonės sudarys penktadalį visų pasaulio gyventojų (United Nations, 2013). Negalios rizika vyresniame amžiuje itin padidėja. Pasauli-

LIETUVOJE

Įmonės „Liregus“ vadovas – regos negalią turintis **Leonas Kirkilovskis** yra Lietuvos socialinių įmonių pirmininkas, 2015-aisiais apdovanotas geriausio darbdavio „Už atsakingą verslą ir palankias darbo sąlygas neįgaliesiems“ kategorijoje.

Karolis Verbliugevičius ne tik sukūrė savo verslą, įgijo aukštąjį išsilavinimą, bet ir slidinėja kalnuose, čiuožia vandens slidėmis ir plaukioja banglente.

Vladas Bagdonas vadovauja Valstybiniam chorui „Vilnius“, yra žinomas visoje šalyje dainininkas, bosą partijas atlieka ne tik Nacionaliniame operos ir baleto teatre, bet ir koncertuoja su įžymiais Lietuvos orkestrais.

nės sveikatos organizacijos ataskaitoje apie negalią teigiama, kad tarp neįgaliųjų daug 60–65 metų amžiaus senjorų, o 80–89 metų amžiaus grupėje – negalią turinčių asmenų ypač padaugėja (World Health Organization, The World Bank, 2011).

Didžiuosius tiek praeities, tiek šiuo metu aktyviai veikiančius kultūros, mokslo, verslo veikėjus – Švedijos karalių **Karlą Gustavą XVI**, britų verslininką **Ričardą Bransoną**, mokslo genijų **Albertą Einšteiną**, danų pasakų vaikams kūrėją **Hansą Kristijaną Anderseną** – vienija bendras bruožas – disleksija (Davis Dyslexia Association International).

Britų fizikas **Stevenas Hokingas**, nepaisydamas jau penkiasdešimt metų progresuojančios amiotrofinės lateralinės sklerozės, prikausčiusios jo kūną prie vežimėlio, aktyviai užsiima moksline veikla, paskelbė originalių teorijų ir įžvalgų, kartu su dukra išleido knygą vaikams, o 2007 m. netgi pats išbandė nulinės gravitacijos sąlygas (Masiulis, 2014).

*Arvydas Markevičius
(nuotrauka iš studijos „Gin-Dia“ archyvo)*

ARVYDAS

Arvydas Markevičius – 49 metų neregys. Gyvena Panevėžyje ir jau nuo 1992-ųjų yra aktyvus Lietuvos aklųjų bibliotekos Panevėžio filialo skaitytojas. Paskatintas filialo darbuotojų, susidomėjo poezija, tapo skaitovu, dalyvavo vietiniuose ir respublikiniuose neįgaliųjų festivaliuose. Ėmė kurti dainas, išmoko groti gitara. Arvydas kuria ir atlieka dainas pagal likimo brolių – neregų poetų tekstus. Jo kūryba ir muzika papildo ir pajvairina kiekvieną renginį, kuriame bardas dalyvauja. Arvydas Markevičius kviečiamas koncertuoti bibliotekose, kultūros centruose.

Gyvenimas, atradus save kūryboje, įgijo naują prasmę. Pats Arvydas teigia, kad biblioteka padėjo atrasti naują poezijos, knygų, meno pasaulį. Bibliotekoje, kurioje neregui pritaikyta visa infrastruktūra, jis turi saviraiškos ir tobulėjimo galimybių.

Kaip mūsų skaitytojai naudojami informacija?

Galimybė gauti ir nevaržomai naudotis informacija yra labai svarbi kiekvieno žmogaus gyvenime. Nuo to priklauso kasdienių gyvenimo problemų sprendimo, mokymosi ir studijų, įsidarbinimo, bendravimo ir dalyvavimo visuomenės gyvenime sėkmė. Moksliniai tyrimai rodo, kad susilpnėjus tam tikrai joslės funkcijai ar praradus galimybę ja naudotis, žmonės visą reikiamą informaciją gauna kitomis joslėmis. Šiandien sukurta nemažai būdų ir priemonių tam, kad skaitymo negalią turintys vartotojai sėkmingai ir patogiai naudotųsi informacija. Tokios priemonės ir būdai apima leidinius specialiaisiais formatais, kompensacinę įrangą, prieinamus saityno informacijos išteklius.

Kad informacijos šaltiniai taptų prieinami skaitymo sutrikimų turintiems žmonėms, jie pritaikomi – **leidžiamos garsinės, liečiamosios (taktilinės) knygos, leidiniai Brailio raštu ir DAISY formatu**, vaizdinis meninių filmų, televizijos laidų turinys įgarsinamas ir pan. Garsinės knygos – viena iš labiausiai paplitusių ir gana seniai naudojamų priemonių, kurioje vietoje teksto pateikiamas garso įrašas. Tokie leidiniai praverčia, nes pakeičia leidinio turinio suvokimo kanalą – vietoj regos naudojamės klausa. Be to, garsine knyga paprasčiau naudotis, nereikia laikyti leidinio, versti puslapių ir panašiai. DAISY leidiniai ypač naudingi besimokantiejiems, nes juose garso įrašas susietas su tekstu, todėl galima lengvai rasti reikiamą knygos skyrių ir netgi žodžius bei sąvokas.

Priemonės ir įrenginiai, kurie leidžia skaitymo sutrikimų turintiems žmonėms naudotis įprastais informacijos šaltiniais alternatyviais būdais, vadinami **kompensacine įranga**. Labai praverčia kompiuterinė balso sintezavi-

Regintysis vidutiniškai suvokia 8–10 skiemenų per sekundę, o ne-regys – iki 25 skiemenų (Cattaneo, 2011).

Tik 5 procentai visos spausdintos produkcijos ir tik apie 20 procentų tinklalapių prieinami neįgaliems žmonėms (IFLA Manifesto, 2012).

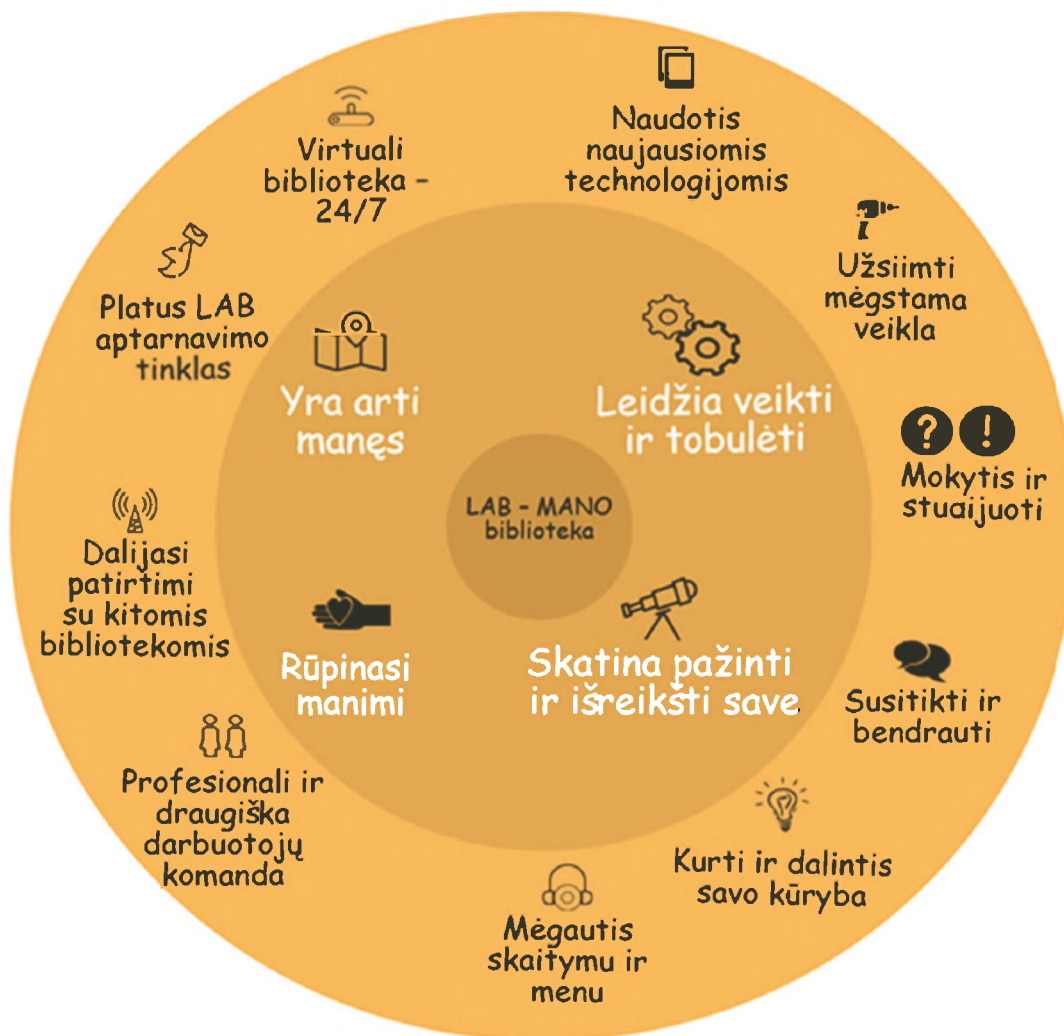
*Lietuvos Respublikos Prezidentė
Dalia Grybauskaitė „skaitymo“ LAB liečiamąją knygą*

kompensacinę įrangą. Informacijos pritaikymas apima įvairius interneto svetainių ir informacijos sistemų prieinamumo gerinimo būdus. Tai, pavyzdžiui, vaizdinės medžiagos interneto svetainėse papildymas teksto aprašymais, tinkamo šrifto, fono spalvos parinkimas ir pan. 2013 m. Europos Sąjungos šalyse atlikto saityno prieinamumo tyrimo rezultatai atskleidė, kad pritaikant interneto svetaines labiausiai atsižvelgiama į regos negalią turinčių vartotojų poreikius (European Commission, 2013).

mo įrangą, skaitmeniniai didintuvai, Brailio eilutės ir kitos priemonės. 2015 m. projekte LIEPA („Lietuvių šneka valdomos paslaugos“) sukurtas sintezatorius akliems, kuris rašytinį tekstą paverčia balsu. Tokio balso sintezatoriaus atsiradimas gerokai palengvina skaitmeninių tekstų skaitymą negalią turintiems žmonėms.

Kadangi internete pateikiama daug vertingos informacijos bei skaitmeninių paslaugų, svarbus saityno informacijos prieinamumas skaitymo negalią turintiems žmonėms. Prieinamos saityno priemonės turėtų būti pritaikytos taip, kad būtų lengva skaityti jose pateiktą informaciją, naudoti

Kaip ir kokias galimybes atveriamė mūsų skaitytojams?

Šiandien Lietuvos aklųjų biblioteka (LAB) – **valstybinės reikšmės biblioteka**, pavaldi Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai, skirta aprūpinti informacija skaitymo sutrikimų turinčius žmones. Lietuvos aklųjų bibliotekos tikslas – sudaryti galimybes skaitymo sutrikimų turintiems žmonėms aktyviai siekti gyvenimo tikslų, būti savarankiškiems ir įveikti informacinės atskirties kliūtis.

Teikdama laisvalaikio, pažintinę ir mokymosi literatūrą specialiaisiais formatais, **biblioteka padeda neįgaliesiems gauti reikiamos informacijos** darbui, studijoms, mėgautis ir puoselėti įvairius pomėgius, džiaugtis skaitymu. Bibliotekos skaitytojai specialiųjų formatų išteklių fondą vertina kaip svarbiausią paslaugą. „Naudojimosi Lietuvos aklųjų bibliotekos paslaugomis“ (2014) tyrimas atskleidė, kad net 90 proc. apklaustų skaitytojų knygų prieinamais formatais kolekciją įvertino kaip labai svarbią bibliotekos paslaugą. Šiuo metu Lietuvos aklųjų biblioteka – tai pagrindinis informacijos prieinamais formatais šaltinis skaitymo sutrikimų turintiems žmonėms. Remiantis Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu, Lietuvos aklųjų biblioteka – **tai vienintelė biblioteka, įgaliota leisti mūsų vartotojų poreikiams pritaikytus leidinius** – gaminti garsines knygas, leidinius padidintu šriftu ir Brailio raštu, daugiafunkčius DAISY formato dokumentus. Kasmet išleidžiama apie 300 pavadinimų įvairios paskirties leidinių. Lietuvoje aklųjų biblioteka – didžiausia specialiųjų formatų dokumentų leidėja, kuri nuolat įgyvendina inovatyvius sumanymus, kad vartotojai informaciją gautų paprasčiau ir patogiau.

Lietuvos aklųjų biblioteka rūpinasi, kad skaitymo sutrikimų turintys žmonės **būtų kompetentingai aptarnaujami ir naudotųsi paslaugomis jiems patogiau**

Nuo 2012 m. bibliotekos skaitytojai gali naudotis ir daugiafunkciais leidiniais DAISY formatu.

2015 m. populiariausias Lietuvoje savaitraštis „Savaitė“ pasiekia specialiųjų poreikių turinčius vartotojus tuo pat metu, kaip ir visus kitus skaitytojus.

Nuo 2015 m. naujausi leidiniai įrašomi į skaitmenines laikmenas pagal poreikį, o skaitytojai kartu su leidiniu skolinasi ir jam atgaminti reikiamą įrangą.

siu būdu arčiausiai esančioje įstaigoje. Lietuvos aklyjų biblioteka – tai ypatingą valstybinės reikšmės statusą turinti biblioteka, kuri yra pagrindinis skaitymo sutrikimų turinčių žmonių informacinio aptarnavimo organizavimo bei kompetencijos centras. „Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis tyrimo ataskaitos“ (2014) duomenimis, 16 proc. apklaustųjų nedalyvauja kultūrinėje veikloje, nes jiems sudėtinga fiziškai pasiekti paslaugas teikiančią organizaciją. Kad paslaugas būtų lengviau pasiekti, LAB aptarnauja skaitytojus penkiuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose esančiuose filialuose, bendradarbiauja su bibliotekomis ir kitomis organizacijomis, stiprina jų darbuotojų gebėjimą teikti informacijos ir kultūros paslaugas negalią turintiems vartotojams. Tam tikslui įvairiuose Lietuvos regionuose biblioteka sukūrė ir nuolat plečia paslaugų punktų tinklą.

Lietuvos aklyjų bibliotekos skaitytojai turi unikalią galimybę **naudotis vienu nintele Lietuvoje virtualia skaitymo sutrikimų turintiems žmonėms skirta biblioteka ELVIS.** Ji leidžia vartotojams

ieškoti ir gauti visus reikiamus leidinius neišeinant iš namų. Daugeliui skaitymo negalią turinčių žmonių sudėtinga pasiekti bibliotekos patalpas, todėl virtuali biblioteka yra svarbi alternatyva tradicinėms informacijos paslaugoms. Norint naudotis ELVIS, tereikia turėti internetą, kompiuterį ar mobilųjį įrenginį.

Virtuali biblioteka ELVIS buvo sukurta 2010–2012 m. įgyvendinus ES struktūrinę paramą gavusį projektą „Virtuali aklyjų biblioteka“. Ši virtuali biblioteka pritaikyta mūsų vartotojų poreikiams – pateikiama paprasta ir neperkrauta vartotojo sąsaja, galimybė keisti šrifto dydį, teksto, ekrano fono spalvas, lengvai perprantama paieška, galimybė klausytis leidinius nuotoliniu būdu, taip pat ir galimybė juos parsisiųsti į savo įrenginį.

LAB paslaugų punktų tinklą 2015 m. sudarė 65 organizacijos – asociacijų ir bendrijų įstaigos, globos ir ugdymo institucijos, bibliotekos.

Kiekvieną kartą prisijungę prie ELVIS skaitytojai virtualioje bibliotekoje vidutiniškai praleidžia 2 valandas.

Tam, kad vartotojams būtų teikiamos kokybiškos paslaugos, Lietuvos aklųjų biblioteka **konsultuoja ir moko bibliotekininkystės specialistus**. 2013–2015 m. įgyvendinus tris projekto „Informacijos ir bibliotekų paslaugos neįgaliesiems“ etapus, apmokyta apie 500 bibliotekų darbuotojų visoje Lietuvoje. Bibliotekų darbuotojai buvo mokomi bendravimo su neįgaliaisiais pagrindų, sužinojo apie naujausias skaitmenines paslaugas skaitymo sutrikimų turintiems žmonėms.

2015 m. vykusių LAB mokymų akimirkos

Siekdami kokybiškai organizuoti specialiųjų poreikių turinčių vartotojų aptarnavimą Lietuvoje, **nuolat giliname savo žinias apie skaitymo sutrikimų turinčius žmones**. Kasmet atliekami įvairūs šios tikslinės vartotojų grupės tyrimai, padedantys nustatyti jų demografinius bruožus, skaitymo bei naudojimosi informacija, bibliotekomis, ištekliais specialiais formatais būdus ir priemones. 2014 m. atliktas Lietuvos aklųjų bibliotekos Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono nevartotojų tyrimas. Užsienio ir Lietuvos bibliotekininkystėje toks tyrimas – unikalus bandymas ištirti regos negalią turinčius bibliotekų nevartotojus. Tyrimo rezultatai padėjo tobulinti bibliotekos paslaugas bei jų viešinimą, teikti informaciją apie regos negalią turinčių vartotojų bruožus ir naudojimosi informacija įpročius bibliotekinininkystės specialistams.

2015 m. regos neįgalieji dalyvavo programoje „Kultūros paveldo atvėrimas akliems ir silpnaregiams“. Liesdami senąsias knygas jie mėgavosi kultūros paveldu. Kasmet „Kultūros nakties“ ir „Muziejų nakties“ programose dalyviai pasikliauna įvairiomis jauslėmis pažindami pasaulį. 2015 m. „Muziejų naktyje“ apsilankė net 234 dalyviai!

2015 m. seminaruose „Pajusk. Išgirk. Paliesk“ net 173 dalyviai – jaunimas, senjorai ir kiti svečiai išbandė kompensacinę įrangą, sužinojo apie ELVIS, lietė trimačius įvairių objektų maketus.

LAB savanorystės programoje dalyviai išbandė skaitovo darbą. 2014 m. savanoriai įskaitė 22 proc. visų LAB per metus įgarsintų knygų.

Lietuvos aklųjų biblioteka **ugdo skaitymo sutrikimų turinčių žmonių gebėjimus naudotis informacijos ir ryšių technologijomis**. Didelę įtaką galimybei nevaržomai pasiekti reikiamą informaciją turi gebėjimas naudotis kompensacine įranga. Pavyzdžiui, kompensacinės įrangos priemonės praverčia naudojantis interneto informacija, daugiafunkciais DAISY leidiniais, kompiuteriu ir mobiliaisiais įrenginiais. Skaitymo, ypač regos, sutrikimų turintiems žmonėms, norintiems naudotis kompiuterine įranga ir kompensacinėmis priemonėmis, reikia turėti daugiau žinių nei kitiems vartotojams. Pavyzdžiui, regos neįgaliesiems, norintiems atlikti įvairius veiksmus, reikia įsiminti nemažai karštųjų klavišų kombinacijų. Kompiuteri-

nio raštingumo mokymai bibliotekoje pradėti aktyviai rengti nuo 2012 m., kai buvo sukurta pirmoji Lietuvoje virtuali aklųjų biblioteka (ELVIS), po metų įgyvendintas senjorams skirtas informacinio raštingumo mokymų projektas. Mokymuose senjorai sužinojo apie skaitmeninius interneto informacijos šaltinius ir paslaugas, virtualią aklųjų biblioteką ELVIS. Savarankiškam senjorų mokymuisi specialiaisiais formatais buvo išleistos kompiuterinio raštingumo pamokos akliesiems, ELVIS vartotojų vadovas. Nuo 2015 m. biblioteka kviečia visus skaitytojus registruotis į individualius ir grupinius kompiuterinio raštingumo mokymus. Kaupiama informacija apie mokymo poreikius bei kompiuterinio raštingumo gebėjimus. Aktyviai teikiamos individualios konsultacijos, atsakoma į klausimus apie skaitmenines paslaugas, įrangą, bibliotekos informacines priemones.

Bibliotekos skaitytojams suteikiame galimybę mėgautis menu, kultūra ir patiems kurti. Ne visi tradiciniai renginiai prieinami skaitymo sutrikimų turintiems žmonėms, todėl Lietuvos aklųjų biblioteka kuria kultūrines ir edukacines programas, kurios leidžia pasikliauti įvairiomis jauslėmis (pavyzdžiui, lytėjimu, klausa, uosle) ir lygiaverčiai su kitais mėgautis įvairiais kultūros objektais. Remiantis projekto LiBiTOP atliktos naudojimosi Lietuvos aklųjų bibliotekos paslaugomis vartotojų apklausos duomenimis, 60 proc. respondentų lankosi bibliotekos renginiuose. Apie renginių svarbą liudija ir jų dalyvių skaičius. 2015-aisiais LAB renginiuose apsilankė 5 190 regos negalią turinčių žmonių. Renginių lankytojai sudaro 20 proc. bendro bibliotekos lankytojų srauto.

Tikime, kad nuo mūsų visų priklauso, kaip ir kiek skaitymo sutrikimų turintys žmonės galės pasinaudoti technologijų atveriamomis galimybėmis ir moderniomis informacijos paslaugomis. Todėl skatiname visus Lietuvos gyventojus daugiau **sužinoti apie skaitymo sutrikimų turinčius žmones ir prisidėti atveriant jiems galimybes aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.** Visuomenei LAB siūlo įvairių edukacinių renginių. Manome, kad tai padės plačiai paskleisti žinių, jog informaciją gauti ir ja naudotis galima įvairiais būdais. Viena vertus, tai proga skaitymo sutrikimų turintiems žmonėms iš savo draugų, pažįstamų, kaimy-

Akimirka iš „Muziejų nakties“ Lietuvos aklujų bibliotekoje, 2015

nų sužinoti apie LAB paslaugas, kita vertus, tai būdas visiems Lietuvos gyventojams tapti atviresniems, tolerantiškiems specialiųjų poreikių turintiems visuomenės nariams.

Kalba LAB skaitytojai

Justas Pažarauskas

JUSTAS

Justui Pažarauskui – 24-eri. Mokydamasis Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centre, gabus jaunuolis domėjosi įvairiomis veiklos sritimis, skaitymu, muzika. Grojo fortepijonu, dalyvavo Lietuvos ir tarptautiniuose festivaliuose ir konkursuose, koncertavo ne tik

mūsų šalyje, bet ir užsienyje – Lenkijoje ir Sankt Peterburge (Rusija). Tačiau vaikiną patraukė sportas. Jis yra vienas geriausių Lietuvoje aklųjų stalo teniso žaidėjų ir Lietuvos vyrų golbolo (aklųjų riedulio) rinktinės narys.

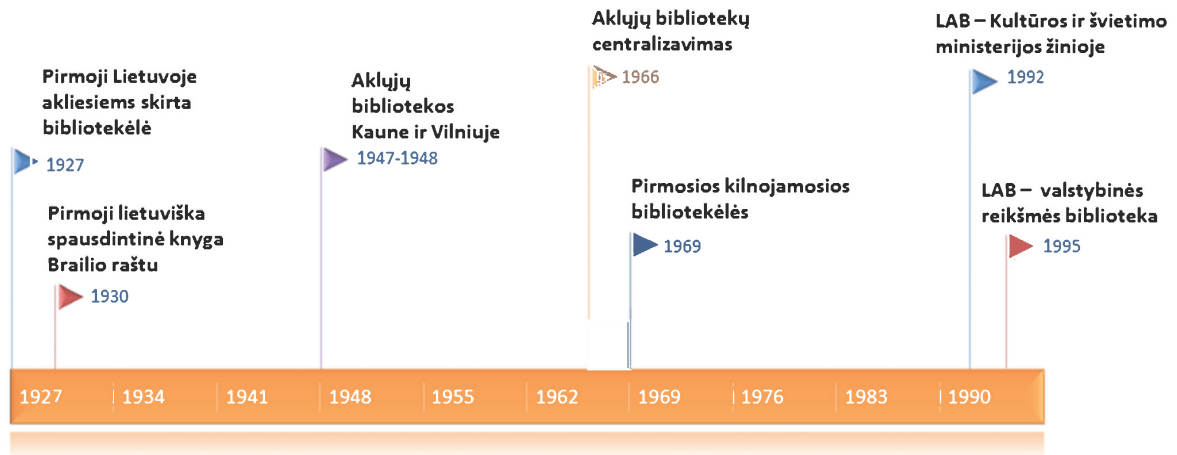
Su rinktine treniruojasi nuo 2012 metų. 2015 m. už sporto pasiekimus golbolo rinktinės nariai apdovanoti Lietuvos Respublikos Prezidentės padėkos raštais.

2014 m. Justas sėkmingai baigė įstaigų administravimo studijas Vilniaus kolegijoje, šiuo metu jau dirba.

Vaikinas visada mėgo skaityti, ypač mokslinę, istorinę literatūrą. Skaitė specialiųjų formatų leidinius Lietuvos aklųjų bibliotekoje. Vos išgirdęs apie ELVIS atsiradimą, tapo vienu pirmųjų sistemos vartotojų ir nuo tada (2012 m.) naudojasi vien ELVIS.

Virtuali aklųjų biblioteka didina savarankiškumą, prisideda prie gyvenimo kokybės gerinimo ir padeda sutaupyti laiko veikliam ir aktyviam jaunam žmogui.

NUO MAŽŲ BIBLIOTEKĖLIŲ IKI VISĄ LIETUVĄ APRĖPIANČIO TINKLO

Šiandien LAB – visą šalį aprėpiantis skaitytojų aptarnavimo tinklas. Tai viena iš ankstyviausių Lietuvoje organizuotai veikiančių bibliotekinio aptarnavimo sistemų. Ją kūrė ir plėtojo žymieji švietėjai, mokslininkai ir bibliotekininkai – Pranas Daunys, Valentinas Vytautas Toločka, Jadvyga Kuolienė ir kiti. Tinklo plėtra prasidėjo nuo pirmųjų bibliotekėlių aklių institutuose ir ranka perrašomų knygų Brailio raštu. Šiandien LAB – valstybinės reikšmės biblioteka, kurios aptarnavimo tinklą sudaro centrinė biblioteka Vilniuje, penki filialai ir net 77 paslaugų punktai regionuose.

Kauno aklųjų instituto bibliotekėlė

Pirmoji Lietuvoje akliesiems skirtų leidinių bibliotekėlė buvo sukaupta **Kauno aklųjų institute** – pirmojoje mūsų šalies aklųjų švietimui ir ugdymui skirtoje institucijoje, įkurtoje 1927 m. pabaigoje.

Po Pirmojo pasaulinio karo, padaugėjus sužeistųjų, tarp jų ir netekusių regos žmonių, mūsų šalyje iš kilo aklųjų švietimo, amatų mokymo poreikis. Vienas iš kovose už Lietuvos nepriklausomybę sužalotų karių, netekęs regėjimo ir iš dalies klausos, **Pranas Daunys** ėmėsi iniciatyvos įkurti aklųjų organizacijas ir švietimo institucijas Lietuvoje. Įkurtame aklųjų institute mokėsi regos netekę suaugę žmonės. Be pagrindinių dalykų, čia buvo rengiamasi mokytis akliesiems tinkamų amatų. Mokymui naudota P. Daunio lietuvių kalbai pritaikyta Brailio rašto abėcėlė.

Pirmuosius lietuviškus vadovėlius Brailio raštu rengė ir juos perrašė patys instituto mokytojai. 1930 m. institutas iš Vokietijos parsisiuntė spausdinimo Brailio raštu ir tiražavimo įrenginius ir tais pačiais metais 20 egzempliorių tiražu išleido **pirmąją lietuvišką spausdintinę knygą Brailio raštu** – mokytojos Viktorijos Genytės parengtą **elementorių akliesiems „Mūsų šviesa“**.

Ilgainiui vadovėlių Brailio raštu daugėjo, prie jų prisidėjo mokytojams reikalinga literatūra. Taip institute buvo sukurta nedidelė biblioteka, kurią tvarkė instituto vedėjas. Ši bibliotekėlė – dabartinės Lietuvos aklųjų bibliotekos ištakos (Kuolienė, 1997).

Pranas Daunys

Aklųjų bibliotekų kūrimas Lietuvoje po Antrojo pasaulinio karo

Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje padaugėjo regos netekusių žmonių. Daugybė pokario vaikų ir jaunuolių prarado ar iš dalies neteko regėjimo neatsargiai žaisdami su pamiškėse, laukuose rastais sprogmenimis. Regos negalią turintiems žmonėms buvo reikalinga visokeriopa pagalba. Po karo atsikūrusi **aklųjų organizacija – Lietuvos aklųjų draugija (LAD)** – ėmė ieškoti svarbiausių problemų sprendimo. Buvo nutarta Kauno ir Vilniaus skyriuose steigti bibliotekas akliesiems. Ypač aktyviai bibliotekos įkūrimui buvo ruošiasi Kaune – intensyviai ranka Brailio raštu perrašinėjamos knygos, kuriamas bibliotekos pagrindas (Stasiulis; Briedytė; Toločka). Vilniuje biblioteka ėmė veikti 1947 m. (fondai pradėti komplektuoti 1946 m.), o Kaune – 1948 m. pradžioje. Nedidelius fondus turinčioje Vilniaus aklųjų bibliotekoje pradėjo dirbti **Vanda Kulytė (Kazlauskienė)**.

Jadvyga Sereikaitė Kuolienė (antra iš dešinės)

Ji laikoma pirmąja Lietuvos aklųjų bibliotekos bibliotekininke (Stasiulis, 1976). Jos dėka bibliotekoje atsirado ir lietuvių kalba perrašytų knygų (Toločka, 2000). 1959 m. vasario 1 d. Vilniaus bibliotekos vedėja pradėjo dirbti **Jadvyga Sereikaitė (Kuolienė)**, baigusi bibliotekininkystės studijas Vilniaus uni-

versitete. Būtent Jadvygos Kuolienės dėka pradėta kurti profesionali biblioteka, pasižyminti ypatingu požiūriu į ypatingą vartotoją – sutrikusios regos skaitytojams skiriamas ne tik didžiulis dėmesys ir paslaugus aptarnavimas, atsižvelgiama į specialius jų poreikius, bet ir skatinama siekti bei tobulinti informacijai gauti reikalingus įgūdžius.

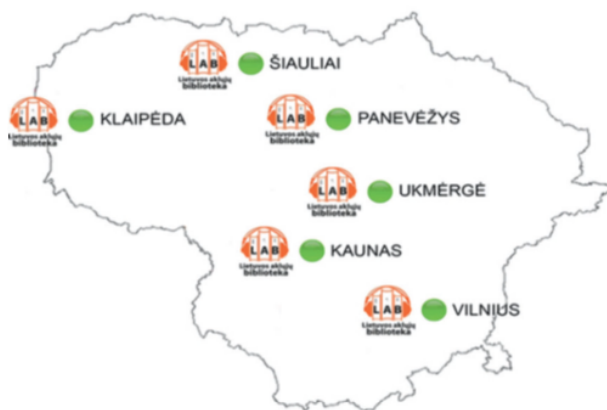
Sulaukusi valstybės paramos ir ekonomiškai sustiprėjusi LAD didžiuosiuose Lietuvos miestuose ėmė kurti akliesiems pritaikytus mikrorajonus, kurių ašis buvo regos neįgaliesiems dirbti pritaikytos įmonės, tais laikais vadintos aklųjų kombinatais. Aplink šias įmones LAD statė akliesiems gyvenamųjų namų kvartalus, bendrabučius, sutrikusios regos žmonėms pritaikytas parduotuves, buitinio aptarnavimo įstaigas, medicinos punktus. Kūrė ir bibliotekas. 6-ajame XX a. dešimtmetyje aklųjų bibliotekos pradėjo veikti Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose, Švėkšnoje.

Aklųjų bibliotekų centralizavimas

Dviejų didžių šalies neregijų – **Antano Jonyno** ir **Valentino Vytauto Toločkos** – idėja sujungti visas šešias prie aklųjų kombinatų veikusias bibliotekas į vieną sistemą su centru Vilniuje daugeliui Lietuvos sutrikusios regos asmenų suteikė galimybę pasinerti į literatūros pasaulį, įgyti išsilavinimą, aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, turiningai ir prasmingai leisti laisvalaikį.

Aklųjų bibliotekų centralizavimas įvyko 1966 m. pradžioje. Šešiose aklųjų bibliotekose dirbo po vieną darbuotoją, buvo tik po kelias Brailio ir reginčiųjų raštu knygų lentynas, negausūs garsinių knygų fondai. Jais naudojosi 1 817 skaitytojų (Kuolienė, 1996). **Centrine sistemos biblioteka tapo Vilniaus aklųjų biblioteka, o kitų miestų bibliotekos – filialais.** Kuriant centralizuotą bibliotekinio aptarnavimo sistemą, patirties buvo semiamasi iš kitų respublikų, tačiau Lietuvoje taikytas savitas centralizavimo modelis, kurį tuometiniai bibliotekos

vadovai laikė labiau atitinkančiu to meto reikalavimus (Stasiulis; Kuolienė). Ne kartą viešuose vadovų pasisakymuose, publikacijose buvo pabrėžiamas faktas, kad aklųjų bibliotekų centralizavimas įvyko tada, kai viešųjų bibliotekų (tuomet vadintų masinėmis) centralizavimas tebuvo vos prasidėjęs.

Lietuvos aklųjų biblioteka: centras Vilniuje ir filialai Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Ukmergėje

Centralizavimas buvo didelis progresas, padėjęs aklųjų bibliotekoms iš mažų ir gana neveiklių bibliotekėlių tapti gana stambiais aklųjų kultūros ir švietimo židiniais. Po centralizavimo pagerėjo darbo planavimas, organizavimas, radosi centralizuotas fondų komplektavimas, labai pagerėjo rajonuose gyvenančių skaitytojų bibliotekinis aptarnavimas.

Vida Briedytė, ilgametė LAB Kauno filialo vedėja

1966 m. pradėjusioje veikti LAD centrinėje bibliotekoje dirbo 10 darbuotojų: 5 Vilniuje ir 5 filialų vedėjai. Vilniuje dirbo direktorius, vyresnysis buhalteris, metodinio skyriaus vedėjas, vyriausiasis bibliotekininkas ir vyriausiasis bibliografas (Stasiulis, 1977). Pirmuoju bibliotekos direktoriumi tapo neregys Valentinas Vytautas Toločka.

Po centralizavimo žymiai išaugo bibliotekos fondai, o skaitytojų skaičius padidėjo du su puse karto (Briedytė, 1971).

Aklųjų bibliotekinio aprūpinimo tinklo kūrimas

Plečiantis aklųjų švietimui, didėja literatūros specialiaisiais formatais ir bibliotekinio aptarnavimo poreikis rajonuose. **1969 m. visuomeniniais pagrindais organizuojamos pirmosios kilnojamosios bibliotekėlės.** Mažesniuose miestuose, miesteliuose, kaimuose gyvenantys žmonės aprūpinami jiems prieinamų formatų literatūra arčiau gyvenamosios vietos. Biblioteka pradeda vykdyti aklųjų informacinių poreikių, gebėjimo naudotis specialiuųjų formatų leidiniais tyrimus.

Biblioteka, kaip ir kitos aklųjų institucijos Lietuvoje, buvo įkurta pačių aklųjų iniciatyva ir aktyviai jiems dalyvaujant. Prie Kauno ir Vilniaus aklųjų bibliotekų veiklos ypač aktyviai prisidėjo Mykolas Poznanskas, Valentinas Vytautas Toločka – jie rūpinosi knygų perrašymu Brailio raštu, sudarinėjo šių knygų katalogus. Bibliotekai visada buvo labai svarbi aklųjų skaitytojų nuomonė. Prabėgus 10-čiai metų po centralizacijos, tuometinis bibliotekos direktorius Stasys Stasiulis ypač džiaugėsi tuo, kad „didelę bibliotekos aktyvo dalį sudarė jaunimas – tuometiniai studentai Gabrielius Stankevičius, Anatolijus Klepikas, Adolfas Venckevičius, vėliau Juozas Karlikauskas, Saulius Plepys“ (Stasiulis, 1976).

Biblioteką itin vertino ir jai padėjo LAD įmonių regionuose direktoriai neregiai Juozas Marcinkus (Klaipėda), Juozas Dzidolikas (Šiauliai).

Pati centrinė biblioteka taip pat plėtėsi – buvo kuriami nauji skyriai, pirmiausia abonementas, vėliau – fonoteka, tiflotyros skyrius, techninės literatūros, knygų komplektavimo ir tvarkymo, muzikinės literatūros skyriai, skaitykla.

LAB – valstybinės reikšmės biblioteka

1966–1992 m. biblioteka priklausė Lietuvos aklųjų draugijai. 1990 m. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, keitėsi politinės, ekonominės, teisinės sąlygos, kito ir įvairių organizacijų padėtis. Buvusi LAD tapo Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga (LASS). Naujomis sąlygomis organizacija nebepajėgė išlaikyti visų savo įstaigų, taip pat ir bibliotekos. Buvo įvairių išgyvenimo planų, vienas jų – drastiškai mažinti bibliotekos darbuotojų skaičių.

Išskirtinė šalies biblioteka paprašė valstybės globos ir **nuo 1992 m. pradžios buvo perduota tuometės Kultūros ir švietimo ministerijos** žinion. Biblioteka, kurios pavadinimas tapo ir iki šiol yra **Lietuvos aklųjų biblioteka (LAB), šiuo metu yra Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos dispozicijoje.**

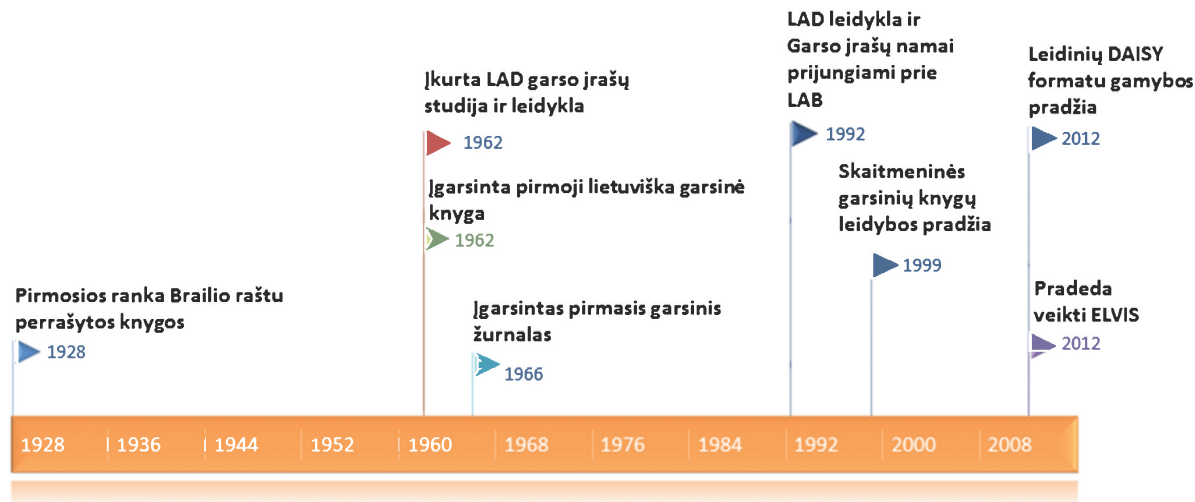
Po Nepriklausomybės atgavimo prie LAB prijungiami buvę LAD garso įrašų namai ir redakcija. Taip pačioje bibliotekoje susitelkė specialiųjų formatų leidinių leidyba.

1995 m. Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatyme LAB įvardijama kaip valstybinės reikšmės biblioteka.

Socialinė žmonių su regos negalia (ir ne tik) integracija priklauso nuo kryptingų viso Lietuvos bibliotekų tinklo pastangų aptarnauti tokią vartotojų grupę. Dėl išskirtinės kompetencijos, sukurtų ir įdiegtų informacijos sistemų LAB yra tinkamiausias kandidatas tokio pobūdžio iniciatyvoms.

LiBiTOP, 2014

NUO RANKRAŠTINIŲ KNYGŲ IKI SKAITMENINIŲ LEIDINIŲ IR PASLAUGŲ

Lietuvos aklyjų bibliotekos skaitytojai šiandien gali greitai ir patogiai naudotis leidiniais bei paslaugomis bibliotekoje ir internete. Paslaugų ir leidybos virsmo pradžia – pirmosios rankraštinės ir spausdintos knygos Brailio raštu. Jos suteikė regos negalią turintiems žmonėms unikalią galimybę skaityti. Svarbūs etapai LAB leidyboje – garsinių leidinių gamyba ir perėjimas prie skaitmeninės leidybos. Garsinių leidinių atsiradimas suteikė galimybę skaityti Brailio rašto nemokantiems žmonėms. XXI amžiaus didžiausios inovacijos – daugiafunkčiai leidiniai DAISY formatu ir virtuali aklyjų biblioteka ELVIS. DAISY leidiniai svarbūs studijoms. Jie leidžia skaitymo sutrikimų turintiems žmonėms patogiai mokytis – ieškoti reikiamos informacijos, naršyti leidinio tekste. Virtuali aklyjų biblioteka ELVIS atvėrė daug galimybių skaitytojams, kurie dėl įvairių priežasčių negali apsilankyti LAB. ELVIS vartotojai visą parą naudojami naujausiais LAB leidiniais tiesiog iš namų.

Leidiniai Brailio raštu – pirmasis neregiamas pritaikytas leidinių formatas

Nuo **1928 metų**, kai pasirodė **pirmosios ranka Brailio raštu perrašytos knygos**, iki **1962 metų**, kai buvo **išleista pirmoji lietuviška garsinė knyga**, Brailio raštas buvo vienintelis sutrikusios regos žmonėms prieinamas leidinių formatas. **Kauno aklųjų institutas 1928–1945 m. buvo vienintelė Lietuvoje įstaiga, leidusi knygas akliesiems.** Iš pradžių mokymo priemonės Brailio raštu rengė ir spausdino patys instituto mokytojai, vėliau prie spausdinimo darbų prisidėjo ir Brailio rašto pramokę instituto mokiniai. Ranka perrašytų vadovėlių tiražas negalėjo būti didelis, perrašoma buvo vos po kelis egzempliorius. Didesnis tiražas tapo įmanomas tik tada, kai buvo įsigyta spausdinimo įranga. Kauno aklųjų institutas leido vadovėlius, lietuvių ir pasaulinės literatūros klasikos kūrinius.

Jadvyga Kuolienė moko Brailio rašto

Pokariu akliesiems prieinamos literatūros labai trūko. Patys aklieji būrėsi į perrašymo Brailio raštu būrelius – diktuoju reginčiam žmogui, aklieji ir šį raštą išmokę kiti regintys žmonės perrašinėjo knygų tekstus, naudodamiesi paprasčiausiomis rašymo priemonėmis – grifeliais ir lentelėmis. Tai buvo labai sunkus ir daug laiko užimantis darbas. Prie knygų perrašymo Brailio raštu daug prisidėjo V. V. Toločka.

Vėliau Brailio raštu leidinių leidyba buvo organizuojama Lietuvos aklųjų draugijoje. LAD leidykla ir spaustuvė veikė beveik 30 metų. Sovietmečiu knygos Brailio raštu buvo leidžiamos kietais viršeliais, daug dėmesio skirta reljefinėms iliustracijoms.

J Kauno aklųjų mokyklą mane atvežė 1955 metais. Buvau pradėjęs 9-uosius metus. Kai išmokau aklųjų raštą, ėmiau supaisyti, kad skaityti smagu. Tada susidraugavau su mokyklos biblioteka. Knyga mane augino ir mokė, padėjo studijuoti universitete.

Juozas Bartkus, skaitytojas iš Panevėžio

Šiuo metu leidinius Brailio raštu leidžia keturios įstaigos – **LAB** (leidžia grožinę literatūrą, taip pat tifloginius ir informacinius leidinius), **Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centras** (leidžia vadovėlius) ir dvi viešosios įstaigos – „**Brailio spauda**“ ir „**Brailio knyga**“.

Garsiniai leidiniai Lietuvos aklųjų bibliotekoje

Per daugiau kaip pusę šimtmečio lietuviška **garsinė knyga** įsitvirtino **sutrikusios regos skaitytojų bendruomenėje** ir tapo jų mėgstamiausiu, dažniausiai pasirinkamu formatu. Šio formato leidinius skaitymo sutrikimų turintiems asmenims Lietuvoje leidžia vienintelė įstaiga – LAB, per metus įgarsinanti daugiau kaip 250 naujų knygų.

Lietuviškų garsinių knygų atsiradimas mūsų šalies aklųjų bendruomenei buvo didžiulis įvykis. Pačių aklųjų iniciatyva suorganizuota garso įrašų studija, kurioje **1962 m. ir įrašyta pirmoji knyga – Eduardo Mieželaičio poema „Žmogus“**, ją įgarsino aktorius Edvardas Kunavičius.

LAD XX amžiaus 7-ajame dešimtmetyje įkurtos specialiųjų formatų leidinių leidybos įstaigos – LAD garso įrašų studija (1962 m.), leidykla (1963 m.) – sudarė sąlygas tolesnei aklųjų bibliotekų plėtrai, gausino bibliotekų

Pirmoji garsinė knyga

fondus (Stasiulis, 1976). Garsinių knygų atsiradimas nereglių ir silpnaregių bendruomenėje reiškė, kad atsirado naujas skaitymo būdas. Garsinėms knygoms klausyti nereikia specialių įgūdžių, o norint skaityti Brailio raštu, pirmiausia šį raštą reikia mokėti. Deja, jį išmokti dažnam, ypač regos netekusiame vyresniame amžiuje žmogui, sekėsi sunkiai – neįsivaizduojami pirštai (ypač jei žmogus dirbo fizinį darbą), sumažėjęs imlumas. Be to, garsinės knygos perskaitomos gerokai greičiau nei spausdintos Brailio raštu, o ir klausyti jų galima dirbant kitus darbus.

1971 metais, kai buvau 34-erių, susilpnėjo regėjimas, nebegalėjau skaityti, nebegalėjau dirbti pagal savo specialybę. Pradėjau namudinį darbą. Aklųjų biblioteka buvo tikras išsigelbėjimas. Pirmiausia – nuo monotoniško darbo. Antras dalykas – kai pati nebegalėjau skaityti, galėjau klausytis įrašų. Šitiek metų biblioteka visa laiką buvo draugas ir palydovas – nuo juostinio, kasetinio įrašo iki kompaktinės plokštelės. Šiandien dar labiau – nes nebedirbu, man greit 80 – džiaugiuosi, kad galiu skaityti. Nors mes klausomės, bet vis tiek sakome, kad skaitom. Televizija, radijas pabosta, o be knygų neįsivaizduoju nė vieno vakaro.

Gražina Daknienė, Šiauliai

Pirmosios garsinės knygos buvo įrašomos atvirose magnetofono juostose – ritėse. Jos buvo toli gražu netobulos: į vieną ritę tilpo tik nedidelės trukmės įrašas, juosta magnetofone dažnai strigdavo ir trūkinėdavo.

LAB savanorė-diktorė

Patys juostiniai magnetofonai buvo labai dideli ir sunkūs, todėl garsines knygas skaityti reikėjo būnant šalia magnetofono.

Pirmuoju lietuviškų garsinių knygų leidybos etapu per metus garsinių knygų buvo išleidžiama mažiau nei dabar per vieną mėnesį!

Praėjus 20-čiai metų nuo pirmosios garsinės knygos išleidimo, **pereita prie garsinių leidinių įrašymo kompaktinėse kasetėse**. Vienos knygos komplektą sudarė nuo 6 iki 12 kasečių. Skaitytojų patogumui jos buvo sudedamos į specialiai garsinėms knygoms skirtas plastikines dėžutes, gaunamas iš Suomijos. Neturintys nuosavų magnetofonų skaitytojai už labai simbolinį mokestį galėjo juos išsinuomoti Lietuvos aklyjų bibliotekoje. Kasetiniai magnetofonai, palyginti su juostiniais, turėjo neabejotiną pranašumą – jie buvo nedideli, lengvai pernešami iš vienos vietos į kitą. Pačios kasetės buvo kompaktiškesnės, patogesnės parsinešti iš bibliotekos.

Knygas garsino profesionalūs TV ir radijo diktoriai, aktoriai. LAB fonotekoje galima rasti Arno Roseno, Undinės Nasvytytės ir kitų žymių skaitovų įrašytų knygų. Daugiau kaip 40 metų knygas akliesiems garsina Regina Jokubauskaitė ir Juozas Šalkauskas.

LAB garsinamos ne tik knygos, bet ir garsiniai žurnalai. Jų leidžiama 18 pavadinimų. Vieni jų garsinami ištisai, kiti sudaromi kaip teminiai rinkiniai. Šie leidiniai – skirtingo periodiškumo, dauguma jų išeina kas mėnesį, kai kurie – kas ketvirtį.

Skaitmeninė leidyba ir virtuali aklyjų biblioteka

Tobulėjant technologijoms, **1999 m. LAB pereina prie skaitmeninės garsinių knygų leidybos**, o naujojo tūkstantmečio pradžioje skaitmeninės knygos imtos teikti ir skaitytojams. Šis pokytis buvo revoliucinis tiek LAB leidybos darbuotojams, tiek skaitytojams – reikėjo perprasti ir įvaldyti naują įrangą, įprasti naudotis kitokiomis laikmenomis (Rotundas, 2002; Kairys, 2002).

Visų pirma, reikėjo skirti daugiau dėmesio vartotojų mokymams naudotis naujaisiais grotuvais ir skaitmeninėmis knygomis. Antra, reikėjo ruošti senuosiuose formatuose įrašytus garsinius leidinius skaitmeninti. „Tarsi iš naujo atgims

ritėse įrašyti klasikų kūriniai, vaikų literatūra“, – rašė tuometinis LAB Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vedėjas Valdas Sušinskas.

Tūkstantmečių sandūroje LAB įsijungė į Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) veiklą – elektroninio katalogo kūrimą. Po keleto metų sukurta ir pradėjo funkcionuoti LIBIS skaitytojų aptarnavimo posistemė – Lietuvos aklyjų bibliotekos skaitytojams radosi galimybė savarankiškai nuotoliniu būdu sužinoti, ar pageidaujamas leidinys yra Lietuvos aklyjų bibliotekos fonduose, ar jis išleistas specialiaisiais formatais, ir jį rezervuoti.

Skaitmeninė leidyba sudarė prielaidas:

- pagerinti garsų įrašymo kokybę,
- patobulinti leidybos procesus,
- perrašyti į skaitmeninį formatą ir išsaugoti vertingus analoginius įrašus,
- kurti virtualią aklyjų biblioteką.

2010–2012 metais Lietuvos aklyjų biblioteka pradėjo vykdyti Europos regioninės plėtros fondo ir Lietuvos Respublikos biudžeto lėšomis finansuojamą projektą **„Virtuali aklyjų biblioteka“** (Ekonomikos augimo veiksmų programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ įgyvendinimo priemonė „Lietuvos kultūra informacinėje visuomenėje“). Projekto metu išleistos naujos skaitmeninės garsinės knygos ir žurnalai, suskaitmeninti senaisiais formatais įrašyti leidiniai. Tačiau inovatyviausi projekto rezultatai – daugiafunkčių DAISY leidinių leidyba ir Elektroninių leidinių valdymo sistemos (ELVIS) sukūrimas.

ELVIS – pats nuostabiausias pasaulyje dalykas.

Aistė, Lietuvos aklyjų ir silpnaregių ugdymo centro mokinė

Igyvendinant projektą, Lietuvos aklųjų bibliotekoje **pradėti leisti daugiafunkciai DAISY formato leidiniai**. Tai buvo didelė naujovė ir nemažas iššūkis. Daugiafunkčių leidinių leidybos subtilybių du LAB darbuotojai mokėsi Švedijoje. LAB pasirinktas DAISY leidybos būdas suteikė skaitytojui galimybę naudotis tekstinių ir garsinių failų sąsaja, paieška pagal įvairius kriterijus (frazę, sąvoką, poskyrio pavadinimą, puslapio numerį), „vartyti“ knygą, susipažįstant su jos turiniu, panašiai, kaip tai daro regintieji. **Pradėjusi DAISY formato leidinių leidybą, LAB pirmą kartą ėmėsi iliustracijų aprašymo akliesiems**. Moksliniuose leidiniuose dažnai pasitaiko įvairios grafinės informacijos – lentelių, diagramų, grafikų, brėžinių. Ši informacija papildo ir padeda geriau suvokti tekstą, tačiau nematantiems žmoniems ji neprieinama. Todėl LAB, kartais pasitelkdama į pagalbą ir kitų sričių specialistus (masažuotojus, psichologus), rengė grafinės informacijos aprašymus ir juos įgarsino.

Šiuo metu LAB jau turi sukaupusi įvairios garsinių aprašymų patirties.

Neįgaliesiems pritaikyta biblioteka	• TURINYS specialiaisiais formatais • Prieinama APLINKA: navigacijos ir informacijos pateikimo priemonės
Prieiga – visiems pagal poreikius	• UŽDARA prieiga prie neįgaliesiems skirto turinio • ATVIRA prieiga prie autorių teisių įstatymų nesaugomo turinio • Prieinama 24 / 7
Prieigos būdų įvairovė	• Galima klausyti leidinių INTERNETE • Leidiniai parsisiunčiami į VARTOTOJO ĮRENGINIUS
Dvikryptė komunikacija	• BENDRAVIMAS su LAB darbuotojais ir kitais vartotojais • PASIŪLYMAI leidybai • Leidinių, diktorių, pasiūlymų VERTINIMAS

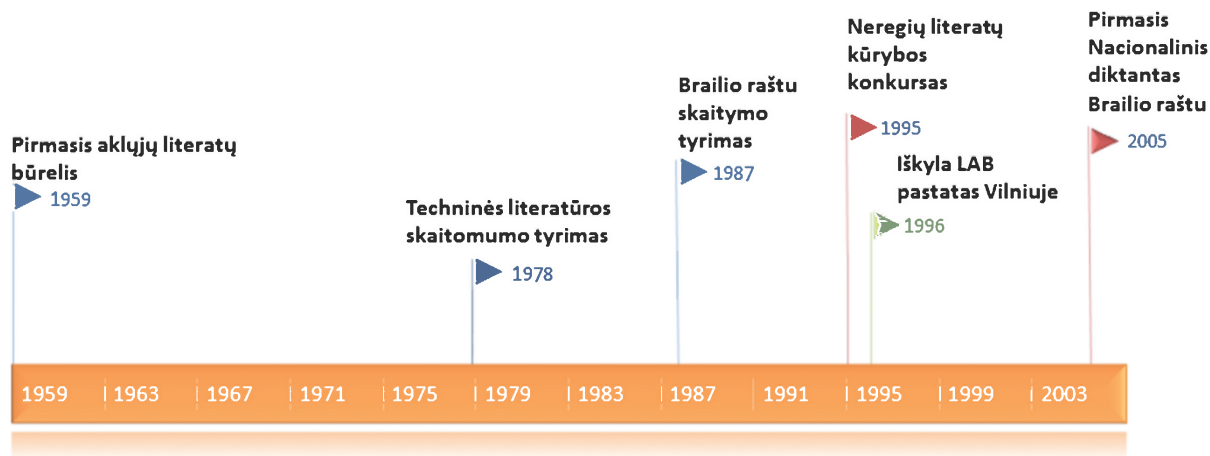
Apdovanojimo akimirkos

Didžiausias projekto užmojis, iššūkis ir rezultatas – **Elektroninių leidinių valdymo informacinės sistemos (ELVIS) sukūrimas**. Šioje sistemoje sudėti visi skaitmeniniai LAB leidiniai. Į ELVIS iškart patenka ir naujai įgarsinti leidiniai.

Sistemoje įdiegtos funkcijos leidžia vykdyti paprastą ir išplėstinę paiešką. Sukurta komentavimo galimybė ir vartotojų forumas – ELVIS vartotojai gali pareikšti pastabas, pasiūlymus, bendrauti tarpusavyje, gauti ELVIS administratorių konsultacijas.

ELVIS, kaip puikus socialinę integraciją skatinantis projekto rezultatas, net du kartus apdovanotas Informacinės visuomenės plėtros komiteto prizais – „InfoVi įtraukties“ ir „InfoVi žvaigždės“.

NUO PIRMŲJŲ BENDRUOMENĖS TELKIMO PASTANGŲ IKI BENDRUOMENĖS CENTRO

Nuo pat LAB įsikūrimo skaitytojai laikyti svarbiais pagalbininkais kuriant naujas paslaugas. LAB stipri tradicija – palaikyti glaudžius ryšius su skaitytojais ir atsiklausti jų nuomonės, vykdyti skaitytojų tyrimus. Biblioteka – svarbi erdvė skaitytojams, kurioje jie gali realizuoti savo kūrybinius užmojus, bendrauti, įgyti naujų gebėjimų. Biblioteka ypatinga ir tuo, kad joje dirba nemažai regos negalią turinčių darbuotojų. Jie, kurdami skaitytojams pritaikytas paslaugas, panaudoja ne tik savo žinias, bet ir asmeninę patirtį.

Skaitytojai – LAB paslaugų bendrakūrėjai

Lietuvoje veikusios aklųjų bibliotekos visada buvo bendruomenės traukos centru. Tai didele dalimi priklausė ir nuo jose dirbusių žmonių – **Jadvygos Kuolienės** ir **Valentino Vytauto Toločkos** Vilniuje, **Janinos Misevičienės** ir **Vidos Briedytės** Kaune, **Aldonos Galadauskienės** Panevėžyje, **Monikos Biriukovos** Klaipėdoje, **Stasės Česnauskienės** Šiauliuose ir daugybės visoje sistemoje dirbusių ir dirbančių specialistų – **Valdo Sušinsko**, **Ksaveros Burajos**, **Danutės Cidzikienės**, **Gedvilės Jonaitienės**, **Kristinos Maculevičienės**, **Jūratės Karazijaitės**, **Elenos Lozovskajos** ir kitų – visų neįmanoma išvardinti.

Su ypatingu dėkingumu ir šiluma išstisios skaitytojų kartos ir darbuotojai prisimena ilgametę bibliotekos direktorę **Jadvygą Kuolienę**. Vos pradėjusi dirbti Vilniaus aklųjų bibliotekoje, Jadvyga padėti sudaryti Brailio raštu knygų katalogą pakvietė bibliotekos skaitytojus – LAD jaunimą. 1959 m. Jadvygos iniciatyva surengtas pirmasis aklųjų literatūros būrelis (Armalytė, 1986). Gabi jauna bibliotekinė pasidomėjo aktyvumu, komunikabilumu ir išradingumu. Būtent jos dėka buvo užmegzti ryšiai su kitomis Vilniaus bibliotekomis, pradėta dalyvauti respublikiniuose bibliotekų renginiuose.

Biblioteka nuolat domėjosi savo vartotojų informaciniais poreikiais, specialiųjų formatų leidinių fondo ir paslaugų kokybės vertinimu. Biblioteka nuolat atlieka įvairius tyrimus, tarp kurių paminėtini: 1983–1985 m. atlikti *Brailio raštu skaitymo tyrimai* (Cidzikienė, 1987); 2003 m. reprezentatyvus skaitytojų tyrimas *Lietuvos aklųjų bibliotekų paslaugos regos negalios bendruomenei* (Januševičienė, 2005); į specifinius sutrikusios regos skaitytojų segmentus orientuoti tyrimai *Techninės literatūros komplektavimas ir skaitymas LAD bibliotekose* (Kuolienė, Stasiulis, 1978); *Moksleivių ir studentų informaciniai poreikiai: mokslinės literatūros atranka* (Liaudanskienė, Kaznauskaitė, 2010). Periodiškai atliekami LAB garsinių žurnalų skaitomumo ir turinio tyrimai.

LAB skiria ypatingą dėmesį sutrikusios regos skaitytojų informavimui ir tik-

slinių grupių atstovų įtraukimui, priimant sprendimus dėl specialiųjų formatų leidinių leidybos ir paslaugų kūrimo ar plėtojimo. Regos negalią turintys skaitytojai teikia pageidavimus, kokius ir koku specialiuoju formatu leidinius bibliotekai vertėtų išleisti. Aktyviausi skaitytojai, susibūrę į neformalias grupes, siūlo juos dominančių renginių temas ir svečius. Informacija apie naujas knygas periodiškai įrašoma telefono atsakiklyje, tad skaitytojų aptarnavimo darbuotojams pateikiami jau konkretūs pageidavimai.

Labai svarbus Bibliotekos paslaugų vartotojų dalyvavimas ir jų nuomonė, kuriant inovacijas ir naujus produktus. Todėl 2011 m. atliktas tyrimas „Virtuali aklyų biblioteka: Lietuvos aklyų bibliotekos vartotojų lūkesčių tyrimai“ atskleidė, ko iš kuriamos kokybiškai naujos paslaugos tikisi sutrikusios regos skaitytojai.

Savo nuomonę, lūkesčius, pageidavimus ir pastabas bibliotekai skaitytojai gali išsakyti bet kuriuo jiems patogiu būdu – tiesiogiai, paskambinę telefonu, parašę elektroniniu paštu ar ELVIS sistemoje.

Skaitytojų dalyvavimas kuriant bibliotekos paslaugas vyksta ir skaitytojų konferencijose bei susitikimuose su LAB vadovais, kuriuose skaitytojai supažindinami su Bibliotekos siekiamybėmis, naujomis paslaugomis ir produktais, ir savo ruožtu gali užduoti įvairiausių klausimus, išsakyti kylančias problemas.

Šiuo metu toks skaitytojų dalyvavimas ir įtrauktis įgauna kitas formas – ELVIS vartotojai aktyviai naudojasi galimybe teikti pasiūlymus, pageidavimus ir pastabas, o apie renginius ir kitus svarbius LAB įvykius informaciją gauna pasirinktu patogiausiu būdu – telefono skambučiu, tekstine žinute ar elektroniniu laišku.

LAB – skaitytojų kūrybos, laisvalaikio ir mokymosi erdvė

LAB yra ypatinga skaitytojų bendravimo, susitikimų, kūrybos erdvė. Pirmiausia, tai lengvai pasiekiamos patalpos, kurios išsidėstę šalia regos negalią turinčių žmonių gyvenimo ir susibūrimo vietų. Antra, tai išskirtinė kultūrinė erdvė, kurioje

skaitytojai jau daugelį metų dalinasi savo kūryba, pomėgiais ir patirtimi, mokosi, leidžia laisvalaikį ir tiesiog pajaučia bendravimo malonumą.

Čia man, silpnaregiui, sukurta saugi aplinka. Ir ne tik fizinė infrastruktūra. Čia neregys gerai jaučiasi, nes žino, kad jam visada bus ištiesta suprantanti, atidi pagalbos ranka.

Arvydas Markevičius, skaitytojas iš Panevėžio

Prie Lietuvos aklųjų bibliotekos pastato darbuotojai sodina medelius, 1997 m.

LAB kaip fizinės erdvės raidai ypač svarbūs 1996-ieji, kurie Lietuvoje buvo paskelbti Invalidų metais. Valstybės investicinės programos lėšomis LASS priklausančiame sklype pastatomas pirmasis per atgautos Nepriklausomybės laikotarpį specialiai bibliotekai skirtas pastatas Lietuvoje – Lietuvos aklųjų bibliotekos centrinė būstinė Skroblių gatvėje, Vilniuje. Čia biblioteka įsikūrusi ir dabar. Jau 1997 m. rudenį naujajame pastate biblioteka surengia tarptautinę konferenciją „Neregys. Knyga. Biblioteka“ – aukšto lygio mokslinę-praktinę konferenciją, kurioje dalyvauja užsienio aklųjų bibliotekų atstovai.

Naujasis pastatas, ypač 2004 m. Bibliotekų modernizavimo programos lėšomis įrengus jame erdvią salę, tapo tikru bendruomenės traukos centru. LAB patalpose jau daugelį metų renkasi sporto klubo „Šaltinis“ šachmatininkai, eksponuojami aklųjų ir silpnaregių kūrėjų meno darbai ir rankdarbiai, organizuojami susitikimai su menininkais, rašytojais ir žymiais visuomenės veikėjais. Visi LAB lankytojai, net pirmą kartą joje apsilankę regintieji, pajunta išskirtinį šios vietos jaukumą, draugiškumą.

Šioje aplinkoje, šiame pastate mes gerai jaučiamės, esame kaip savi, visada laukiami ir maloniai priimami, čia gerai jaučiamės psichologiškai: viskas sava ir pažįstama, puikus kolektyvas. Tai, mano supratimu, didžiulis turtas.

Į biblioteką ateiname kaip į namus. Čia galima pasišnekėti ir pasitarti, pasiguosti ir gauti įvairios informacijos. Čia tokia šeimyniška aplinka.

Kokybinio tyrimo respondentai, 2012

Lietuvos aklųjų biblioteka, besirengianti minėti savo veiklos 50-metį, buvo daugiau nei biblioteka įprasta šio žodžio prasme (Valenta, 2015). Ji skatino regos negalią turinčius žmones neužsidaryti tarp keturių sienų ir aktyviai dalyvauti visuomenėje, sužinoti, išgirsti, įgyti naujų įgūdžių. Nuo 1970 m. biblioteka organizuoja skaitymo Brailio raštu konkursą, kurio metu dalyviai turi galimybę patikrinti savo gebėjimus raiškiai ir sklandžiai perteikti grožinius tekstus Brailio raštu. Erdvės meninei saviraiškai suteikia nuo 1995 m. rengiamas Neregijų literatūros kūrybos konkursas. Išleisdama konkurso laureatų kūrinius biblioteka skatina dalinimąsi įžvalgomis, unikalia gyvenimo patirtimi bei mintimis aklųjų ir silpnaregių žmonių bendruomenėje, didina kūrybos matomumą visuomenėje. Itin svarbus kasmetinis LAB renginys – Nacionalinis diktantas Brailio raštu (nuo 2005 m.). Šis konkursas ypatingas tuo, kad skatina nepamiršti, jog Brailio raštas – ilgą laiką buvo vienintelė ir šiuo metu svarbi regos negalią turinčių žmonių raštingumo priemonė, kuri leidžia jiems mokytis, laisvai reikšti savo mintis ir nuomonę.

*LAB 2015 m. įgyvendinto projekto „Kultūros paveldo atvėrimas
akliesiems ir silpnaregiams“ akimirkos*

Per 50 praėjusių metų keitėsi bibliotekos aplinka ir sąlygos – pavaldumas, pastatai, technologijos. Nekito tik bibliotekos ESMĖ – Lietuvos aklųjų biblioteka visada buvo BIBLIOTEKA ŽMONĖMS.

Tiems žmonėms, kurie negali naudotis didžiąja dalimi visai visuomenei prieinamos informacijos, kuriems reikalingos specialios paslaugos, pritaikyta fizinė ir informacinė aplinka, darbuotojų įgūdžiai, kompetencijos ir asmeninės savybės. Visa tai galima rasti vienintelėje mūsų šalies bibliotekoje – Lietuvos aklųjų bibliotekoje.

BIBLIOTEKOS VADOVAI

VALENTINAS VYTAUTAS TOLOČKA

Bibliotekai vadovavo 1966–1969 m.

V. V. Toločka – socialinių mokslų daktaras, ilgametis spaudos darbuotojas, žymiausias XX a. aklyjų istorijos tyrinėtojas, tifoldibliografas, poetas.

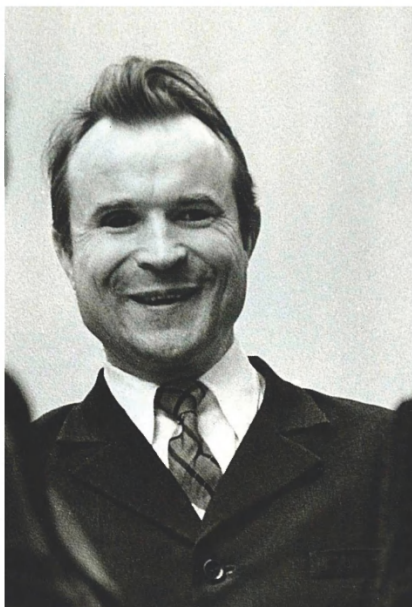
43

Gimė 1930 m. 1955 m. baigė Kauno aklyjų vidurinę mokyklą ir yra vienas iš penkių pirmųjų jos abiturientų. Studijavo Vilniaus ir Šiaulių universitetuose, yra diplomuotas tiflopedagogas. 1965 m. paskirtas LAD leidyklos direktoriumi ir vyriausiuoju redaktoriumi. Incijavo LAD centrinės bibliotekos kūrimą, tapo pirmuoju šios bibliotekos direktoriumi. 1969 m. V. V. Toločkos dėka Bibliotekoje įkuriamas Tiflotyros skyrius.

Nuo 1991 m. grįžo dirbti į LAB, rengė ir leido įvairius išliekamąją vertę turinčius tiflogloginės tematikos leidinius, yra parengęs ne vieną bibliografinę rodyklę.

1992 m. apgynė daktaro disertaciją „Lietuvos aklyjų švietimas iki 1940 m“.

Už nuopelnus Lietuvai, jos kultūrai, mokslui ir švietimui 1996 m. LR Prezidentas apdovanojo V. V. Toločką Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino pirmo laipsnio medaliu.

STASYS STASIULIS

Bibliotekai vadovavo 1971–1995 m.

Stasys Stasiulis – ilgametis bibliotekos vadovas, plačiai visuomenei geriau žinomas kaip puikus muzikantas, akordeonistas.

Nuo 1971 m. buvo paskirtas LAD respublikinės centrinės bibliotekos direktoriumi, šias pareigas ėjo iki gyvenimo pabaigos.

Dirbdamas aklųjų bibliotekos direktoriumi, rūpinosi, kad regos negalią turintys žmonės nestokotų knygų Brailio raštu ir garsinių leidinių. Įvairiais būdais populiarino Brailio raštą, kasmet inicijuodavo respublikinius ar regioninius Brailio rašto skaitovų konkursus.

S. Stasiuliui buvo suteiktas Lietuvos kultūros žymūno vardas, už aktyvią koncertinę veiklą 1979 ir 1985 m. skirtos Lietuvos aklųjų draugijos meno premijos. Puikus muzikantas įgrojo net septynias plokšteles. Per trisdešimt penkerius koncertinės veiklos metus koncertavo ne tik Lietuvoje, bet ir daugelyje užsienio šalių. S. Stasiulio įrašai skambėjo per Lietuvos radiją ir televiziją. S. Stasiulis mirė staiga – 1995 m. spalio 14 d.

JADVYGA ZINAIDA KUOLIENĖ

Bibliotekai vadovavo 1996–2007 m.

Pirmoji Lietuvos aklųjų draugijos sistemoje diplomuota bibliotekininkė, daug prisidėjusi prie teorinių nacionalinės tiflobibliotekinininkystės pamatų, bibliotekos struktūros kūrimo ir tobulinimo, šalies ir tarptautinių bibliotekos ryšių plėtimo.

Gimė 1936 m. Dar studijuodama bibliotekininkystę Vilniaus valstybiniame universitete, 1959 m. vasario 1 d. pradėjo dirbti Lietuvos aklųjų draugijos Vilniaus gamybinio mokymo kombinato bibliotekos vedėja. Tuo metu neregijų organizacijoje buvo daug beraščių žmonių. Jaunoji bibliotekininkė savarankiškai išmoko Brailio raštą ir 1960–1965 m. Vilniuje dirbo Brailio rašto kursų mokytoja. Drauge su neregijų pedagogu Vytautu Stanaičiu parengė beraščių ir mažaraščių aklų asmenų mokymo programas, kuriomis naudojosi ir kiti šalies mokytojai.

Aktyviai prisidėjo prie aklųjų bibliotekų centralizacijos. Nuo 1996 m. pradėjo eiti LAB direktorės pareigas.

Aktyviai dalyvavo profesinėje ir mokslinėje veikloje, skatino regos negalią turinčių žmonių kūrybą. Plėtojo ryšius su šalies ir užsienio bibliotekomis: skaitė pranešimus įvairiuose profesiniuose renginiuose, dalyvavo ir pati organizavo LAB mokslines-praktines konferencijas, parašė ir sudarė keletą knygų. J. Kuolienė daug metų globojo regos negalią turinčius literatus, ragindavo juos kurti ir skelbti savo kūrinius, rūpinosi jų knygų leidyba.

Už ilgametį ir nuoširdų darbą yra gavusi įvairiausių apdovanojimų. 1997 m. vasario 16 d. Jadvyga Kuolienė už nuopelnus Lietuvos kultūrai apdovanota Gedimino ordino pirmo laipsnio medaliu.

RASA JANUŠEVIČIENĖ

Bibliotekai vadovauja nuo 2007 m.

Aktyvi mokslininkė, tifloginės tematikos bibliotekininkystės tyrimų iniciatorė ir autorė, skaitmeninių paslaugų neįgaliesiems propaguotoja, kultūros darbuotojų mokymų, kaip aptarnauti regos negalią turinčius asmenis, organizatorė.

Gimė 1966 m. Vilniaus universitete studijavo bibliotekininkystės ir bibliografijos specialybę, vėliau baigė Vilniaus universiteto Bibliotekininkystės ir informacijos centrų vadybos magistro studijas ir apgynė daktaro disertaciją „Bibliotekų ir informacijos paslaugos sutrikusio regėjimo žmonėms“. Vilniaus universiteto komunikacijos fakultete dešimt metų (2005–2015) dirbo lektore. 2007 m. tapo LAB direktore. Vadovaudama vienai svarbiausių kultūros įstaigų, kuri rūpinasi aklųjų ir silpnaregių žmonių literatūros ir įvairios informacijos poreikiais, nuolat ieško naujų darbo formų. Daug sumanumo ir įžvalgumo pareikalavo Elektroninių leidinių valdymo informacinės sistemos (ELVIS) kūrimas. Projekto „Virtuali aklųjų biblioteka“ įgyvendinimas susilaukė didelio dėmesio neregijų ir silpnaregių bendruomenėje ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio šalyse.

Už indėlį kuriant Lietuvos informacinę visuomenę, kurioje yra vietos ir regos neįgaliesiems, bei bibliotekos veiklos plėtojimą Lietuvos Respublikos kultūros ministerija Rasai Januševičienei suteikė geriausio 2011 metų bibliotekos direktoriaus vardą.

50 SVARBIAUSIŲ ĮVYKIŲ PER 50 METŲ

1. 1927 m. įkuriamą pirmoji biblioteka Kauno aklųjų institute.
2. 1947–1948 m. įkuriamos bibliotekos akliesiems Kaune ir Vilniuje.
3. 1959 m. suburiamas pirmasis neregijų literatų būrelis.
4. 1966 m. įvyksta aklųjų bibliotekų centralizacija.
5. 1966 m. pirmuoju bibliotekos direktoriumi tampa neregys mokslininkas Valentinas Vytautas Toločka.
6. 1966 m. išleidžiamas pirmasis garsinis žurnalas.
7. 1969 m. Bibliotekoje įkuriamas Tiflotyros skyrius.
8. 1969 m. steigiamos kilnojamosios bibliotekėlės.
9. Nuo 1970 m. LAB kasmet organizuoja Brailio rašto skaitymo konkursus.
10. 1983 m. įsteigiama Antano Jonyno premija už geriausią prozos debiutą.
11. 1984–1986 m. Lietuvoje ritinių garsinių knygų leidybą keičia magnetofono kasetės.
12. 1986 m. įkuriamas LAB Ukmergės filialas.
13. 1991 m. sausio 13 d., okupantams užėmus Lietuvos valstybinį radiją ir televiziją, Lietuvos radijo programa imama transliuoti iš LAB garso įrašų studijos.
14. 1992 m. Biblioteka pereina Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerijos žinion ir tampa Lietuvos aklųjų biblioteka.
15. 1995 m. LAB įstoja į Lietuvos bibliotekininkų draugiją.
16. 1995 m. LAB įgijo valstybinės reikšmės bibliotekos statusą.
17. 1995 m. organizuojamas pirmasis neregijų literatų kūrybos konkursas.
18. 1996 m. LAB direktore tampa Jadvyga Kuolienė, pirmoji profesionali bibliotekininkė.

19. 1996 m. pastatomas bibliotekos centro Vilniuje pastatas.
20. 1997 m. bibliotekoje įvyksta tarptautinė konferencija „Neregys-Knyga-Biblioteka“.
21. 1998 m. LAB iš Švedijos aklyjų bibliotekos pasiekia pirmieji kompiuteriai.
22. 1999 m. Biblioteka pradeda leisti leidinius Brailio raštu.
23. 2000 m. LAB įvyksta pirmoji liečiamųjų eksponatų paroda „Nuo Lespiugo Veneros iki Rodeno *Mąstytojo*“.
24. 1999–2001 m. pradedama skaitmeninė leidyba.
25. 2001 m. LAB integruojama į Lietuvos integralią bibliotekų informacinę sistemą (LIBIS).
26. 2001 m. LAB, bendradarbiaudama su Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetu, sukuria savo interneto svetainę.
27. 2004 m. pradedami išduoti bendrieji skaitytojų pažymėjimai, kurie leidžia naudotis visų LIBIS sistemos bibliotekų paslaugomis.
28. 2006 m. pirmą kartą rašomas Nacionalinis diktantas Brailio raštu.
29. 2006 m. LAB įstoja į Lietuvos mokslinių bibliotekų asociaciją.
30. 2007 m. įvyksta pirmasis liečiamųjų knygų kūrimo konkursas.
31. 2005–2008 m. vykdoma LAB filialų renovacija: į naujas suremontuotas patalpas perkeliama LAB Šiaulių ir Klaipėdos filialai, suremontuojami Kauno ir Ukmergės filialai.
32. 2007 m. pabaigoje pradedamas leisti garsinis žurnalas „Iliustruotasis mokslas“ – vienas populiariausių LAB garsinių žurnalų.
33. 2008 m. pradedami leisti visuomenei skirti LAB informaciniai leidiniai, atspindintys bibliotekos metinę veiklą.
34. 2008–2012 m. projekto „Bibliotekos pažangai“ lėšomis visuose LAB padaliniuose įkuriamos sutrikusios regos skaitytojams skirtos kompiuterizuotos darbo vietos.

-
35. 2010 m. startuoja projektas „Virtuali aklųjų biblioteka“.
 36. LAB direktorė Rasa Januševičienė išrenkama geriausia 2011 m. šalies bibliotekos vadove.
 37. 2011 m. LAB pradeda dalyvauti „Kultūros nakties“ renginių programoje.
 38. 2011 m. pradedami kurti daugiafunkciai leidiniai DAISY formatu.
 39. 2012 m. Lietuvos sutrikusios regos žmonių bendruomenėje paskelbiami Garsinės knygos metai.
 40. 2012 m. LAB įvyksta lietuviškos garsinės knygos 50-mečiui skirta tarptautinė konferencija.
 41. 2012 m. sukuriamą pirmoji LAB virtuali paroda „Antanui Jonynui 90“.
 42. 2012 m. startuoja pirmoji ir vienintelė Lietuvoje virtuali aklųjų biblioteka – elektroninių leidinių valdymo informacinė sistema (ELVIS).
 43. 2013 m. LAB priimama į Apskričių viešųjų bibliotekų asociaciją.
 44. 2013 m. LAB pradeda savanorystės programą.
 45. 2013 m. LAB pradeda kvalifikacijos tobulinimo programą kultūros darbuotojams.
 46. 2013 m. steigiami LAB paslaugų punktai senelių namuose, gerontologijos centruose, pagyvenusio amžiaus žmonių pensionuose.
 47. 2014 m. atliekamas LAB paslaugomis nesinaudojančių regos negalią turinčių žmonių tyrimas.
 48. 2014 m. prasideda LAB bendradarbiavimas su Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto dėstytojais ir studentais.
 49. 2015 m. sukuriamas dokumentinis filmas „Laimingas žmogus“ apie pirmąjį LAB direktorių Valentimą Vytautą Toločką.
 50. 2015 m. pradedamas garsinti pirmas tuo pat metu kaip ir leidinys reginčiųjų raštu išeinantis savaitraštis „Savaitė“.
-

THE LITHUANIAN LIBRARY FOR THE BLIND: A LIBRARY FOR PEOPLE

50 YEARS TOGETHER

SUMMARY

Modern libraries are designed to encourage community action and creativity, to unlock opportunities to generate and share ideas, get to know new things, connect and communicate with other people. Openness, democratic values, equal opportunities and accessibility are high on libraries' agenda. The Lithuanian Library for the Blind is a library of national significance which serves print disabled persons. Our readers are people who experience issues in using information. Such issues cover barriers in seeing and interpreting visual and textual information as it is provided in publications of common formats and usually – on internet. The Lithuanian Library for the Blind treats its role as EMPOWERing our users to learn, work, create, solve life issues, and actively participate in society's life. Digital technologies, modern solutions in designing accessible physical and information environments and services enable all people to equally seek for and reach their goals – making a career, studying, communicating with other people.

The LLB EMPOWERS its readers in different ways:

- We provide an opportunity and pleasure to read as well as to get a necessary information in accessible formats. We are the largest publisher of accessible materials that produces approximately 300 publications per year.
- We take care of bringing our services closer to our users and ensure a quality user experience. The LLB is the national competence centre that provides training and consultation to librarians how to serve print disabled users. The LLB is a network of 6 branches and 65 services points in various

organisations across the country to reach our readers better. Our users can reach us 24 hours a day and 7 days per week through the unique digital library for the blind ELVIS.

- Through a variety of cultural and educational events we provide our readers an opportunity to create, share their creative work and enjoy the art and culture in accessible ways.
- We spread the word about print disability to various communities, encourage them to participate in volunteer programmes, raise awareness of issues and opportunities to make the life of our readers better.

Over the fifty years of the LLB's existence it evolved and transformed a lot to become a modern library for people:

- From the first small libraries for the blind to the country-wide network of information services to print disabled people.
- From the first handwritten books in Braille to digital publishing and a virtual library for the blind.

The only thing which remains unchanged is our priority to EMPOWER and ENCOURAGE people to reach their dreams and goals by reading, learning, creating, sharing and communicating.

In the book dedicated to library 50 year anniversary one may find the main information about our readers, library roles, services and important milestones in its history.

Šaltiniai ir literatūra

1. ARMALYTĖ, Aldona. Auksiniai raktai. *Mūsų žodis*, 1986, nr. 7, p. 16–18.
 2. BRIEDYTĖ, Vida. *Aklųjų bibliotekų centralizavimas mūsų respublikoje ir jo reikšmė* [rankraštis] : diplominis darbas. Vilnius, 1971.
 3. CATTANEO, Z.; VECCHI, T. *Blind vision: the neuroscience of visual impairment*. Cambridge : MIT Press, 2011.
 4. *Definition of dyslexia* [interaktyvus]. International dyslexia organization, 2016 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eida.org/definition-of-dyslexia/>>
 5. *Dėl nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo* [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Seimas, 2012 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=437985&p_query=&p_tr2=2>
 6. *Dyslexia International: better training, better teaching (report)* [interaktyvus]. Dyslexia International, 2014 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dyslexia-international.org/wp-content/uploads/2014/10/DIReport-final-4-29-14.pdf>>
 7. *Elektroninių leidinių valdymo informacinė sistema – geriausias aklųjų kultūros gidas* [interaktyvus]. Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos. 2015 m. lapkričio 6 d. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ivpk.lrv.lt/lt/naujienos/elektroniniu-leidiniu-valdymo-informacine-sistema-geriausias-akluju-kulturos-gidas>>
 8. *Famous people with the Gift of Dyslexia* [interaktyvus]. Davis Dyslexia Association International, [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dyslexia.com/famous.htm>>
-

-
9. JANUŠEVIČIENĖ, Rasa. *Lietuvos aklyjų biblioteka* : informacinis leidinys. 3-asis papild. leid. Vilnius: Lietuvos aklyjų biblioteka, 2011, 43 p.
 10. JANUŠEVIČIENĖ, Rasa. Lietuvos aklyjų bibliotekos tinklalapis. *Mūsų žodis* [interaktyvus], 2001, nr. 12 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.musuzodis.lt/mz/200112/str10.htm>>
 11. JANUŠEVIČIENĖ, Rasa. Virtuali aklyjų biblioteka jau greitai. *Mūsų žodis* [interaktyvus], 2012, nr. 8 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.musuzodis.lt/mz/201208/str01.htm>>
 12. JANUŠEVIČIENĖ, Rasa. XXI amžiaus aklyjų biblioteka. *Informacijos mokslai*, 2000, nr. 15, p. 132–141.
 13. KAIRYS, Juozapas. Mėginu dar kartą išrasti dviratį. *Mūsų žodis* [interaktyvus], 2002, nr. 7 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.musuzodis.lt/mz/200207/str06.htm>>
 14. KUOLIENĖ, Jadvyga. LAD bibliotekų vaidmuo aklyjų gyvenime. *Aklyjų socialinės ir darbo problemos Lietuvoje*. Vilnius : Mintis, 1973, p. 251–258.
 15. KUOLIENĖ, Jadvyga. *Lietuvos aklyjų biblioteka* : informacinis leidinys. Vilnius: LAB, 1997. 39 p.
 16. KUOLIENĖ, Jadvyga. Susiburta per trisdešimt metų. *Mūsų žodis*, 1996, nr. 2, p. 9.
 17. KUOLIENĖ, Jadvyga; JANUŠEVIČIENĖ, Rasa. *Lietuvos aklyjų biblioteka* : informacinis leidinys. 2-asis papild. leid. Vilnius : Lietuvos aklyjų biblioteka. 2006, 35 p.
 18. MASIULIS, Aras. STIVENAS, Hokingas: Aš nebijau mirti. Bet ir neskubu. *Vakarų ekspresas* [interaktyvus], 2014 m. sausio 4 d. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ve.lt/naujienos/visuomene/zmones/stivenas-hokingas-as-nebijau-mirti-bet-ir-neskubu/,page.2>>
 19. NAREIKIS, Antanas. Neregiai, skaitys skaitmenines knygas. *Lietuvos sveikata*, 2002, gruodžio 12–18.
 20. ROTUNDAS, Augustinas. Po bibliotekos stogu. *Mūsų žodis* [interaktyvus], 2005, nr. 3 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.musuzodis.lt/mz/200506/str03.htm>>
-

-
21. ROTUNDAS, Augustinas. Pristatyta garsinė knyga. *Mūsų žodis* [interaktyvus], 2002, nr. 4 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.musuzodis.lt/mz/200204/str04.htm>>
 22. STASIULIS, Stasys. Lietuvos aklųjų draugijos bibliotekų įsteigimo ir jų centralizavimo vaidmuo organizuotame Lietuvos aklųjų judėjime. *Aklųjų organizuotos veiklos problemos Lietuvoje*. Vilnius : LAD leidykla, 1977, Kn. 5, p. 46.
 23. *Study on assessing and promoting e-accessibility* [interaktyvus]. European commission. In: European Union, 2013 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=3163>
 24. SUŠINSKAS, Valdas. Svajonė tapo realybe. *Mūsų žodis* [interaktyvus], 1999, nr. 5 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.musuzodis.lt/mz/199906/str5.htm>>
 25. TOLOČKA, Valentinas Vytautas. *Kauno aklųjų biblioteka (1948–1965)*: tiflologinis kalendorius. Vilnius : Lietuvos aklųjų draugijos leidykla, 1998, p. 41–43.
 26. TOLOČKA, Valentinas Vytautas. *Biblioteka, knyga ir aš* [rankraštis] : straipsnių rinkinys. Vilnius, 2000, 60 p.
 27. TOLOČKA, Valentinas Vytautas. *Vilniaus aklųjų biblioteka (1947–1965)*: tiflologinis kalendorius. Vilnius: Lietuvos aklųjų draugijos leidykla, 1997, p. 49–50.
 28. VALENTA, Alvydas. Knygų Kalėdos prasidėjo Lietuvos aklųjų bibliotekoje. *Lrytas.lt* [interaktyvus], 2015 m. gruodžio 2 d. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://asgaliu.lrytas.lt/lygios-galimybes/knygu-kaledos-prasidejo-lietuvas-akluju-bibliotekoje.htm>>
 29. *World Blind Union* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.worldblindunion.org/English/resources/Documents/WBU%202014%20Brochure%20English%20A4%20PDF.pdf>>
 30. *World report on disability* [interaktyvus]. World Health Organization, 2011 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/>
-

Bi-55

Biblioteka žmonėms: 50 Lietuvos aklyjų bibliotekos metų / sudarė Rasa Januševičienė, Zinaida Manžuch. – Vilnius: Lietuvos aklyjų biblioteka, 2015. – 56 p.: iliustr.

ISBN 978-609-00-3257-2

Šiame leidinyje, skirtame Lietuvos aklyjų bibliotekos 50-mečiui, trumpai apžvelgiama bibliotekos veikla nuo pirmųjų metų iki šių dienų, minimi vadovai, pateikiami skaitytojų atsiliepimai.

55

UDK 026(474.5)(091)

BIBLIOTEKA ŽMONĖMS: 50 LIETUVOS AKLŲJŲ BIBLIOTEKOS METŲ

Leidinyje panaudotos LAB archyvo nuotraukos

Tiražas 300 egz.

Išleido Lietuvos aklyjų biblioteka

Skroblų g. 10, LT-03142 Vilnius

Spausdino ir maketavo VŠĮ „Sorre“

Arti manęs

dalijasi patirtimi

su kitomis **24 / 7**

BIBLIOTEKOMIS

platus aptarnavimo tinklas

LAB virtuali
biblioteka

Leidžia

MANO BIBLIOTEKA

Mokytis ir studijuoti